

Το σκάνδαλο της ελευθερίας, Αγία Μαρία Σκομπτσόβα

Πώς άραγε ένας άνθρωπος εμπνέεται από τη ζωή των δια Χριστόν Σαλών, πώς έλκεται από την ακραία τους αντισυμβατικότητα, πώς καλείται στην ελευθερία των τέκνων του Θεού με τρόπους που κουρελιάζουν κυριολεκτικά τη σχέση τους με οτιδήποτε σχετιζόμενο με τον κόσμο;

Τους δια Χριστόν Σαλούς, τους θεωρούσε την επιτομή της αγιοσύνης, την κορωνίδα της ένωσης με τον Θεό. Η αντισυμβατικότητά τους την ενέπνεε και την παρακινούσε. Η ελευθερία που απολάμβαναν από κάθε σχήμα και τύπο αυτού του κόσμου την ήλκυε, το έκφραζε με τη ζωή της, και συχνά και μέσα από τα γραπτά της. Οι δια Χριστόν σαλοί δεν έχουν αφήσει συγγράμματα. Ο βίος τους ιστορήθηκε από έμπιστά τους πρόσωπα στα οποία φανέρωναν τη σχέση τους με τον Θεό και μέσα από αυτές τις μαρτυρίες μπορούμε να πάρουμε μια ιδέα για εκείνους. Έτσι διασώθηκαν κάποια από τα ασκητικά τους κατορθώματα, κάποιες από τις τρέλες τους, μέσω των οποίων αναμειγνύονταν μέσα στα πλήθη, άγγιζαν και γιάτρευαν, αφύπνιζαν, ενέπνεαν, προστάτευαν και προειδοποιούσαν τον κόσμο. Με την περιφρόνηση, τη χλεύη και το ξύλο που εισέπρατταν, κατάφερναν να απελευθερωθούν ακόμα περισσότερο από τα δεσμά αυτού του κόσμου, διότι ακόμα και η καλή φήμη αποτελεί μια φυλακή που οι περισσότεροι άνθρωποι λαχταρούν να μπουν μέσα...

Νομίζω ότι με την Αγία Μαρία οι δια Χριστόν σαλοί απέκτησαν μια θεωρητικό του είδους τους, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν έδινε πάντα προτεραιότητα στην πράξη, κάθε άλλο.. Έγραφε, έγραφε συνέχεια, άτσαλα, όπου βρει, να προλάβει... Με την υψηλή πνευματική ευφυΐα που τη διέκρινε τους μελετούσε, πρόσεχε πώς αποπροσανατόλιζαν τον διάβολο με τους τρόπους τους, τους επικαλείτο, διαρκώς στα γραπτά της αναφερόταν σε εκείνους. Ενώ δεν την οδηγούσε το Άγιο Πνεύμα να κάνει εντελώς παλαβά πράγματα όπως αυτοί, από την άλλη δεν ακολουθούσε πιστά και τίποτα απολύτως από τα θεσπισμένα. Είχε δηλαδή πολλά «συμπτώματα σαλότητας» σε πιο ήπια μορφή. Η μεγάλη της καρδιά δεν χωρούσε στους περιορισμούς που αναγκαστικά τίθενται για την εύρυθμη λειτουργία κάθε ανθρώπινης κοινωνίας. Εάν την πάρουμε σαν παράδειγμα προς μίμηση στις εξωτερικές της εκδηλώσεις, πιθανά να γίνουμε ένα κακέκτυπο... Αν συγκεντρωθούμε στην ουσία της βιοτής της, θα μας λούσει κρύος ιδρώτας από την συνειδητοποίηση του μεγέθους της αυταπάρνησής της. Αν ζητάμε κάποιον να καλύψει την γύμνια μας, εξωτερική ή εσωτερική, βρήκαμε την καλύτερη

φίλη. Δεν άφησε καπηλειό για καπηλειό, συνοικία για συνοικία με ή χωρίς κόκκινα φανάρια, ορυχεία και ψυχιατρεία, τα αλώνισε όλα, να βρει κάποιον αναγκεμένο να τον αγκαλιάσει, να του δώσει όλη την ψυχή της, όπως έλεγε. Αν θέλουμε να της μοιάσουμε, το πρώτο όπλο που θα μας έδινε θα ήταν μια σφουγγαρίστρα κι ένα σύρμα για τις τουαλέτες.

Ας πάρουμε την πορεία της προς την ελευθερία από την αρχή:

Η αγία Μαρία ελκόταν από μια αντισυμβατική ζωή από μικρή, αφού 7 χρονών ήθελε να γίνει μοναχή και 8 χρονών δήλωνε ότι μόλις μεγαλώσει θα γίνει περιπλανώμενη, να πηγαίνει ως προσκυνήτρια από χωριό σε χωριό και να προσφέρει την αγάπη της και την προσευχή της στους αναγκεμένους. Σε εκείνη την ηλικία είχε ενδεχομένως διαβάσει το βιβλίο με τις περιπέτειες ενός προσκυνητού, το οποίο πρωτοεκδόθηκε στη Ρωσία το 1884 και σίγουρα θα είχε δημιουργήσει έντονες εντυπώσεις στο πιστό περιβάλλον στο οποίο μεγάλωνε.

Διαφαίνεται δηλαδή η μαγιά με την οποία ζυμώθηκε στη ζωή της από πολύ νωρίς. Θα μπορούσαμε να χωρίσουμε τη ζωή της σε στάδια ελευθερίας, ή σκαλοπάτια εξόδου από μια συμβατική ζωή, έστω και αν αυτή είχε ένδυμα, κι εννοώ πραγματικό ένδυμα, ευσεβείας.

Το πρώτο στάδιο ήταν η παιδική της ηλικία, όπου η πιστή της οικογένεια της πρόσφερε την πρώτη σχέση με την Εκκλησία, σε περιβάλλον αγάπης και θαλπωρής, με έναν πατέρα δίκαιο και ελεήμονα. Αυτό διακόπηκε απότομα στην εφηβεία με τον θάνατο του πατέρα της.

Μπορούμε να ορίσουμε εκεί ένα δεύτερο στάδιο, όπου η λαχτάρα για ελευθερία εκφράστηκε με αρνητικό πρόσημο, με θυμό και άρνηση του Θεού. Η Ρωσία έβραζε, κι εκείνη έψαχνε αγωνιωδώς να διαμορφώσει την ταυτότητά της μακριά από τον Χριστό, να βρει ένα νόημα ζωής για να δοθεί με την ίδια φλόγα που διαπερνούσε το είναι της όλη της τη ζωή. Έγινε επαναστατημένο νιάτο, μπήκε στους κύκλους των αντιφρονούντων, ακόμη και σε συνομωσία δολοφονίας του Τρότσκι. Κάτι, ή μάλλον Κάποιος, την έσωσε από την ολοκλήρωση αυτού του σχεδίου. Ό,τι και να έκανε, όπως και να έδρασε, δεν υπήρξε ποτέ χλιαρή. Όπως είπε ο Χριστός: Σε θέλω ή θερμό ή ψυχρό, τον χλιαρό θα τον κάνω εμετό.

Η υψηλή της πνευματική ευφυΐα, η οποία ήδη είχε εκδηλωθεί με τα γραπτά και τα ποιήματα αυτού του καιρού, συνέβαλε στο να ξεχωρίσει σχετικά γρήγορα την ευθύνη για την τραγωδία της ανθρώπινης ύπαρξης από την απεραντοσύνη της θείας αγάπης και το σχέδιο του Δημιουργού για τον άνθρωπο, κι έτσι η καρδιά της απέβαλε τον μηδενισμό της αθεΐας. Η επιστροφή στην πίστη της συνέπεσε λίγο πολύ με την ενηλικίωσή της. Έχοντας μετακομίσει

μετά τον θάνατο του πατέρα της στην Αγία Πετρούπολη, αναμείχθηκε στον κύκλο των διανοούμενων και των ποιητών κι εκεί κατάλαβε το πώς μπορεί μια ολόκληρη ζωή να σπαταληθεί με ευγενείς στόχους και ευσεβείς πόθους στα σαλόνια των αστών, ξενυχτώντας με ατέρμονες συζητήσεις για το πώς, το τι και το γιατί, χωρίς κανένα πρακτικό αποτέλεσμα στη ζωή των άλλων. Ο περίφημος Αλεξάντερ Μπλοκ, ο πιο σημαντικός ποιητής της εποχής στη Ρωσία, που την ήξερε και εκτιμούσε τα ταλέντα της αλλά και τον δυναμικό της χαρακτήρα, την είχε συμβουλέψει τότε: «Φύγε, φύγε μακριά από εμάς που αργοπεθαίνουμε...»

Γράφτηκε στη θεολογική σχολή, παντρεύτηκε από οίκτο, χώρισε, έκανε παιδί με έναν απλό άνθρωπο που πραγματικά αγάπησε, έζησε τον πρώτο Παγκόσμιο, έπειτα την Οκτωβριανή επανάσταση, και στο διάστημα αυτό η πνευματική της λαχτάρα επέστρεψε θυελλωδώς και την οδήγησε σε έντονο ασκητισμό, φορώντας μια βαριά σιδερένια ζώνη κάτω από τα ρούχα της, ενώ συνέχιζε τις δραστηριότητές της ακούραστη, είχε μια έντονη εμπειρία Θεού λίγο πριν εκλεγεί δήμαρχος στην Ανάπα, όπου ο δυναμισμός με τον οποίο έδρασε εκεί στοίχισε τη ζωή δυο συμπολιτών της, αλλά παρολίγο και της ίδιας...

Κι έρχεται το επόμενο σκαλοπάτι, της προσφυγιάς, με έναν αφοσιωμένο σύζυγο κι ένα ακόμα παιδί στην κοιλιά.

Αυτή η περίοδος καθόρισε τη δράση που με συνέπεια ακολούθησε σε όλη τη ζωή της, με όλο και αυξανόμενη ένταση και αυτοθυσία. Πάντα την ενδιέφερε ο συγκεκριμένος άνθρωπος που είχε απέναντί της και όχι οι αφηρημένες ιδέες, τώρα στην εξορία, με την Ορθόδοξη Δράση που ιδρύθηκε στο Παρίσι, γράφει στο καταστατικό: Είμαστε επιφορτισμένοι με δευτερεύοντες στόχους και θα αγωνιστούμε με ζήλο για ό,τι είναι δευτερεύον. Εννοώντας τον κάθε αναγκασμένο που τους έβαζε στο δρόμο τους ο Χριστός. Τον ψυχασθενή, τον άρρωστο, τη γιαγιά, την ανήλικη πόρνη, τον κλέφτη, τον μέθυσο, το ζητιάνο.

Γράφει: Ο Χριστιανός είτε είναι πυρ είτε δεν είναι τίποτε απολύτως.

Γυρνάει με τα τραίνα τη Γαλλία και παραπέρα... Μια φορά που πήγε στο στέκι κάποιων ανθρακωρύχων για να τους μιλήσει για τον Ντοστογιέφσκι, οι κατάκοποι καρβουνιασμένοι ημιγκρέδες της έβαλαν τις φωνές: Τι κάθεσαι και μας λες κοπέλα μου για ιστορίες και λογοτεχνίες και αυτόν τον πώς τον λες, τον Ντοστογιέφσκι... Εδώ εμείς έχουμε ανάγκη από καθαρά ρούχα, συγγύρισμα στους κοιτώνες, να ξεβρωμίσουν οι τουαλέτες μας... άντε αφήσέ μας ήσυχους... Και αυτό κι έκανε. Σταμάτησε να τους μιλάει, ανασκουμπώθηκε και για μια

βδομάδα έπλενε, σιδέρωνε και μαντάριζε, έτριβε και σφουγγάριζε. Στο τέλος της βδομάδας έκαναν ουρά στο καπηλειό για να της μιλήσουν, να της πουν τον πόνο τους.

«Σε τέτοιες παράγκες, γράφει, δεν έχει νόημα να μιλήσεις για πίστη στο Θεό, τον Χριστό ή την Εκκλησία. Αυτό που χρειάζεται δεν είναι θρησκευτικά κηρύγματα, αλλά το απλούστερο πράγμα του κόσμου: συμπόνια. 23

Η ελευθερία μας καλεί, λέει η Λίζα, να ενεργούμε όπως οι «δια Χριστόν Σαλοί» απέναντι σε εχθρούς και φίλους, να αναπτύξουμε τη ζωή της Εκκλησίας ακριβώς με τον πιο δύσκολο τρόπο. Και να ζήσουμε ως Σαλοί, γνωρίζοντας όχι μόνο τις δυσκολίες αυτής της ζωής, αλλά και την ευλογία να νιώθουμε το χέρι του Θεού σε ό,τι κάνουμε».

Αν κάποιος στρέψει τον πνευματικό του κόσμο προς τον πνευματικό κόσμο ενός άλλου προσώπου, λέει, συναντά μια πηγή έμπνευσης, ένα τρομερό μυστήριο... Έρχεται σε επαφή με την πραγματική εικόνα του Θεού στον άνθρωπο, με την πραγματική εικόνα του σαρκωμένου Θεού στον κόσμο, με μια αντανάκλαση του μυστηρίου της ενσάρκωσης και της θείας ενανθρώπισης του Θεού. Και πρέπει να δεχτεί την τρομερή αυτή φανέρωση του Θεού χωρίς όρους, να λατρέψει την εικόνα του Θεού στον αδελφό του.... Και τότε θα αντιληφθεί ότι η θεία αυτή εικόνα είναι καλυμμένη πίσω από ένα πέπλο, παραποιημένη και παραμορφωμένη από τη δύναμη του κακού... Και θα θελήσει να παλέψει με τον διάβολο για χάρη της εικόνας του Θεού. 28

Όποιος καταπιαστεί με αυτή τη μάχη, δεν θα πρέπει να έχει την παραμικρή επιθυμία, οσοδήποτε κρυφή, για προσωπικό κέρδος. Πρέπει να ζήσει τον άλλον από μέσα, να γίνει τα πάντα μέσα σε όλους τους ανθρώπους. 29

Γι' αυτό η γραφή της κάποτε κάποτε ρέει ηφαιστειώδης, σαν λάβα:

Ανοίξτε τις πόρτες σας στους άστεγους κλέφτες, αφήστε τον έξω κόσμο να περάσει και να γκρεμίσει το υπέροχο λειτουργικό σας σύστημα, ταπεινώστε τον εαυτό σας, αδειάστε τον, κάντε τον εαυτό σας ασήμαντο. Όσο κι αν το κάνετε αυτό, μπορεί, νομίζετε, η κένωση του εαυτού σας να συγκριθεί με αυτή του Χριστού; Δεχτείτε τον όρκο της πενίας σε όλη του τη συντριπτική αυστηρότητα: καταστρέψτε κάθε άνεση, ακόμη και την μοναχική άνεση...

Κι έρχεται ο θάνατος της μικρής της κορούλας, της Νάστιας, να την βυθίσει στην άβυσσο του πόνου, που θα της χαρίσει τα βάθη της μετανοίας που έχουν τόσο πλέρια εκφραστεί από τον άγιο Σιλουανό...

«Ποτέ δεν είχα πραγματικά γνωρίσει «το νόημα της μετάνοιας - δικά της λόγια - αλλά τώρα είμαι έντρομη, λέει, με τη συνειδητοποίηση της μηδαμινότητάς μου... Αισθάνομαι ότι η ψυχή μου περιπλανιόταν σε σκοτεινά σοκάκια όλη της τη ζωή. Και τώρα επιθυμώ έναν αυθεντικό και εξαγνισμένο δρόμο. Όχι από πίστη στη ζωή, αλλά για να δικαιώσω, να κατανοήσω και ν' αποδεχτώ το θάνατο... Καμιά ποσότητα στοχασμού δεν θα μπορέσει να καταλήξει ποτέ σε μια πιο μεγαλειώδη διατύπωση από τις δυο αυτές λέξεις «αγαπάτε αλλήλους», εφ' όσον μ' αυτό εννοείται μια άνευ όρων και μέχρι τέλους αγάπη. Και τότε όλη η ζωή φωτίζεται, μια ζωή που αλλιώς δεν είναι τίποτ' άλλο από κατάρα και βάσανο».

«Όταν κάποιος που αγαπάς πεθάνει, γράφει, ανοίγουν ξαφνικά οι πύλες στην αιωνιότητα, όλη η φυσική ζωή σείεται και καταρρέει, καταργούνται οι νόμοι του χτες, ωχριούν οι επιθυμίες, το νόημα χάνει τη σημασία του και ένα άλλο ακατανόητο Νόημα φυτρώνει φτερά στις πλάτες... Το κάθε τι πετιέται στο μαύρο στομάχι του φρεσκοσκαμμένου τάφου: ελπίδες, σχέδια, υπολογισμοί και, πάνω απ' όλα, νόημα, το νόημα μιας ολόκληρης ζωής. Εάν είν' έτσι, τότε πρέπει να αναθεωρηθούν τα πάντα, να απορριφθούν τα πάντα, να γίνουν αντιληπτά μέσα από τη φθαρτή και ψευδή τους φύση».

Μετά από τον ενταφιασμό της κόρης τους, η Λίζα απέκτησε συναισθήση «μιας καινούργιας και ιδιαίτερης, άπλετης και ολοκληρωτικής, μητρότητας». Και μαζί με αυτό ανοίχθηκε ένας απέραντος ορίζοντας κατανόησης της εν Χριστώ ελευθερίας. Της ελευθερίας του πνεύματος των τέκνων του Θεού, μιας ελευθερίας που δεν περιορίζεται καθόλου από τα όρια της εδώ ζωής, μιας ζωής με ημερομηνία λήξης...

Σφράγισε αυτό της το κεφάλαιο με τη μοναχική κουρά.

Γράφει: Ο μοναχισμός δεν καθορίζεται από έναν τρόπο ζωής, ούτε από το μοναστήρι ούτε από την έρημο. Ο μοναχισμός καθορίζεται από τους όρκους που δίδονται κατά τη μοναχική κουρά. Όλα τα άλλα αξίζουν μόνο όσο συμβάλλουν στην εκπλήρωση των όρκων...

Θα πρέπει να είμαστε τίμιοι και αυστηροί μέχρι τέλους. Και θα πρέπει να απελευθερώσουμε ό,τι είναι αληθινό και αυθεντικό από τα περιτυλίγματά του, όσο και αν μας είναι γνώριμα και αγαπητά. Πρέπει να αρνηθούμε στον εαυτό μας την ευκολία της τυποποίησης ή της

αισθητικής ανάπλασης αυτών των ουσιαστικών στοιχείων. Θα πρέπει να διαχωρίσουμε με σχολαστικότητα την Ορθοδοξία από όλα τα διακοσμητικά στοιχεία και τα κοστούμια της. Κατά κάποιο τρόπο καλούμαστε να επιστρέψουμε στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες... Με μια λέξη, θα πρέπει να λειτουργήσουμε ως μέλη της Εκκλησίας μέσα στην ελευθερία... Όποια κι αν είναι η αντίδραση που θα συναντήσουμε στο περιβάλλον μας, μπορούμε και θα πρέπει να είμαστε ανεκτικοί απέναντι στους ανθρώπους, ενώ την ίδια στιγμή θα πρέπει να είμαστε ασυμβίβαστα αυστηροί απέναντι στις ιδέες τους. Διαφορετικά η υπερβολική ανεκτικότητα μπορεί να οδηγήσει στην προδοσία. Η ανεκτικότητα απέναντι σε ανταγωνιστικές ιδέες ισοδυναμεί με την προδοσία της πίστης μας. Μπορούμε να ταΐζουμε τους πεινασμένους, να παρηγορούμε τους λυπημένους, να συζητάμε με αυτούς που έχουν αντίθετες ιδέες από εμάς, αλλά σε καμμία περίπτωση δεν έχουμε το δικαίωμα να δίνουμε λανθασμένη εικόνα για την Ορθοδοξία. Και για να φτάσω στο πιο κεντρικό και σημαντικό σημείο, συνεχίζει, σε καμμία περίπτωση δεν θα πρέπει να επιτρέψουμε την επισκίαση του Χριστού από τους όποιους κανονισμούς, τα έθιμα, τις παραδόσεις, τις αισθητικές παραμέτρους, ή ακόμη και από την ευσέβεια. Κατά βάθος ο Χριστός μας έδωσε δυο εντολές: Την αγάπη για τον Θεό και την αγάπη για τους ανθρώπους.

Και παρακάτω: Ο Χριστός δεν μας δοκιμάζει τώρα με τη στέρηση, την εξορία, ή την απώλεια του περιβάλλοντος που είχαμε συνηθίσει. Μας δοκιμάζει - όταν βρισκόμαστε σε κατάσταση στέρησης, μακριά από τη χώρα και τις συνθήκες στις οποίες ήμασταν μαθημένοι, όταν μας δίνει αυτή την ελευθερία που δημιουργεί δέος για να δει αν μπορούμε να Τον βρούμε εκεί, όπου ποτέ πριν δεν είχαμε σκεφτεί να Τον αναζητήσουμε.

Κι έτσι γυρνούσε πάντα ατημέλητη, το ράσο της σκονισμένο από τις δουλειές ή τα σκαψίματα, μπορεί να άφηνε την Ακολουθία για να τρέξει πίσω από κάποιον ζητιάνο ή για να πείσει ένα νεαρό κοριτσάκι που εκδιόταν να έρθει να μείνει μαζί τους στο μοναστήρι - και τόκανε, προς μεγάλη αγανάκτηση της συμμαζούσης αδελφής Ευδοκίας, η οποία τελικά έφυγε και ίδρυσε ένα μοναστήρι στο Μπυσύ της νότιας Γαλλίας, που διαπρέπει μέχρι σήμερα. Κάθε μέρα περπατούσε πέντε χιλιόμετρα για να φτάσει στη λαϊκή αγορά των Λε Άλ, όπου οι μανάβηδες της μάζευαν όλα τα κακοφορμισμένα φρούτα και λαχανικά, και γυρνούσε πάλι με τα πόδια φορτωμένη. Μπορεί να σταματούσε σε κανένα μπαρ να κάνει ένα τσιγάρο για να ξεκουραστεί. Έτσι την είδε ο νεαρός τότε Άντονυ Μπλουμ, ο μετέπειτα Μητροπολίτης του Σουρόζ, φοιτητής στο Παρίσι. Καθόταν, διηγείται ο Μπλουμ, με μια μπύρα στο τραπέζι μπροστά της, κι ένα τσιγάρο στο χέρι, σε πλήρη μοναχική περιβολή. Και

σκέφτηκε: Πωπω... δεν θα ήθελα ποτέ στη ζωή μου να πλησιάσω μια τέτοια μοναχή... Ο ίδιος αργότερα έγραψε την εισαγωγή στον βίο της. Γράφει για κείνην: Είχε άπειρη συμπόνια. Δεν υπήρχε λύπη που να της είναι άγνωστη, ούτε δυσκολία που να την κάνει να αποστρέψει το πρόσωπό της. Δεν άντεχε την υποκρισία, τη σκληρότητα και την αδικία. Το Πνεύμα της Αληθείας που κατοικούσε μέσα της την έκανε να ασκεί σκληρή κριτική σε ό,τι θεωρούσε κακώς κείμενο, σε ό,τι ήταν νεκρό στο χριστιανισμό. Κλπ. Και καταλήγει: Μακάρι όσοι διαβάσουν για κείνην να βρουν την έμπνευση να ζήσουν όπως έζησε εκείνη και να αποδεχθούν το θάνατο όπως κι εκείνη.

Ήταν λίγες ώρες πριν συλλάβουν το γιο της κι έπειτα εκείνη. Ο ές ές χέρ Χόφμαν καθόταν σε ένα τραπέζι του συσσίτιου της οδού Λουρμέλ, δίπλα στη μητέρα της Μαρίας, τη Σοφία, και της έλεγε ότι έχουν μάθει η Γκεστάπο ότι η κόρη της βοηθάει τους Εβραίους. Η Σοφία του απαντά: Η κόρη μου είναι Χριστιανή και βοηθάει όποιον βρεθεί μπροστά της κι έχει ανάγκη, είτε είναι Εβραίος είτε όχι. Αν κι εσείς κάποια στιγμή βρισκόσασταν σε ανάγκη είμαι βέβαιη ότι θα βοηθούσε κι εσάς. Ο χερ Χόφμαν τινάχτηκε λίγο προς τα πίσω και έκανε έναν μορφασμό. Εκείνη τη στιγμή περνούσε η μητέρα Μαρία από κει, οπότε η μάνα της επανέλαβε αυτό που είπε στον Γερμανό: Αν βρισκόταν ο κύριος από δω σε ανάγκη, θα τον βοηθούσες; Ναι, απάντησε. Νομίζω ότι θα τόκανα!

Σε λίγες ώρες βρισκόταν στο αρχηγείο της Γκεστάπο. Την άλλη μέρα το πρωί, ο Χόφμαν είπε στη Σοφία που περίμενε να δει την κόρη της: Είναι η τελευταία φορά που την βλέπετε.

Στην ουσία οι Ναζί την έστελναν στο τελευταίο και πλέον μεγαλειώδες κεφάλαιο της ζωής της, εκεί όπου η αλήθεια γυμνή, η αγάπη γυμνή, η θυσία πλήρης... Γιατί για την αγία Μαρία η αυταπάρνηση είναι η απόλυτη εφαρμογή της χριστιανικής ελευθερίας.

Στο στρατόπεδο δεν ήταν ποτέ μούτρωμένη, ποτέ...θυμάται μια συγκρατούμενή της. Ήταν όλο κέφι, αληθινό κέφι. Έβρισκε να πει κάτι ενθαρρυντικό και αισιόδοξο σε καταστάσεις απελπιστικές. Κρατούσε την ηρεμία της πάντα και είχε καλές σχέσεις με όλους, μαρτυρεί μια άλλη συγκρατούμενη. «Ο καθένας στο μπλοκ, ανεξάρτητα με το ποιος ήταν, τη γνώριζε εξίσου καλά. Ήταν άνθρωπος που δεν έκανε διακρίσεις... Τα πήγαινε καλά με τους νέους και με τους γέρους, με εκείνους που είχαν διαφορετικές ιδέες στην πολιτική και με εκείνους που οι θρησκευτικές τους αντιλήψεις διέφεραν ριζικά από τις δικές της. Δεν άφηνε κανένα στοιχείο δευτερεύουσας σημασίας να εμποδίσει την επαφή της με τους ανθρώπους. Οργάνωνε κύκλους συζητήσεων μετά το τέλος μιας εξαντλητικής μέρας. Αυτές οι

συζητήσεις μας έκαναν να ξαναβρίσκουμε το χαμένο ηθικό μας, ξαναζωντάνευαν μέσα μας τη φλόγα της σκέψης που με το ζόρι κρατιόταν ζωντανή κάτω από το βάρος του τρόμου».

Το σύστημα του στρατοπέδου είχε σκοπό να σβήσει ακριβώς αυτή τη φλόγα, να τους οδηγήσει σε κατάρρευση πριν τελικά τους θανατώσει. Ένα περιστατικό δείχνει την δύναμη της αγίας Μαρίας, που το διηγείται η ίδια στη συγκρατούμενή της τη Σοφία Νόσοβιτς.

Περπατούσα, λέει, ανάμεσα στις σειρές πριν το προσκλητήριο για να ζεσταθώ λιγάκι. Άρχισα να μιλάω με μία από τις νεαρές Ρωσίδες και δεν πρόσεξα τη γυναίκα αξιωματικό των Ές Ές που με είχε διακόψει στη μέση της πρότασης χτυπώντας με στο πρόσωπο με μια δερμάτινη λουρίδα. Τέλειωσα την πρόταση που είχα ξεκινήσει στα ρωσικά χωρίς να της ρίξω ούτε μια ματιά. Είχα την αίσθηση ότι πραγματικά δεν ήταν εκεί, μπροστά μου.

Η γνώμη της Νόσοβιτς ήταν ότι «δεν ήταν η υποτακτικότητα που της έδινε τη δύναμη να υποφέρει την οδύνη. Ήταν η εντιμότητα και ο πλούτος της εσωτερικής της ζωής».

Να έχουμε την ευχή της